მედია
MEDIA

The Transformation of Media Discourse in the Post-Truth Era: Hate Speech, Algorithms and the Ethics of Responsibility

მედია-დისკურსის ტრანსფორმაცია პოსტ-სიმართლის ეპოქაში: სიძულვილის ენა, ალგორითმები და პასუხისმგებლობის ეთიკა

Mamuka Jorbenadze
PhD in Art Theory and History
Batumi Art State University
Professor
+995 555 42 07 21; mjorebnadze51@gmail.com

Abstract. The paper examines the transformation of media discourse in the post-truth era, where objective facts are replaced by emotional and identity-driven narratives. The author analyzes the phenomenon of the "attention economy," which prioritizes emotional engagement as a primary resource. Drawing on the theories of Niklas Luhmann, Zygmunt Bauman and Michel Foucault, the article discusses the media construction of reality, the increase of moral distance and the principle of the "digital panopticon."

Special focus is placed on Shoshana Zuboff's theory of "radical indifference" and the mechanisms of algorithmic manipulation, which lead to the devaluation of the ethics of responsibility and the dehumanization of the "Other" as a subjective entity. The study concludes by substantiating the necessity of "existential media literacy" as a vital condition for shaping a new, responsibility-based media culture.

Keywords: Post-truth; hate speech; algorithmic manipulation; ethics of responsibility; surveillance capitalism.

მამუკა ჯორბენაძე
ხელოვნების თეორიისა და ისტორიის აკადემიური დოქტორი
ბათუმის ხელოვნების სახელმწიფო უნივერსიტეტი
პროფესორი
+995 555 42 07 21; mjorebnadze51@gmail.com

აბსტრაქტი. ნაშრომი იკვლევს მედია-დისკურსის ტრანსფორმაციას პოსტ-სიმართლის ეპოქაში, სადაც ობიექტური ფაქტები ჩანაცვლებულია ემოციური და იდენტობით განპირობებული ნარატივებით. ავტორი აანალიზებს „ყურადღების ეკონომიკის“ ფენომენს, რომელიც მომხმარებლის ემოციურ ჩართულობას უმთავრეს რესურსად აქცევს. ნიკლას ლუმანის, ზიგმუნტ ბაუმანისა და მიშელ ფუკოს თეორიებზე დაყრდნობით, სტატიაში განხილულია რეალობის მედიური კონსტრუირება, მორალური დისტანციის ზრდა და „ციფრული პანოპტიკონის“ პრინციპი.

განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა შოშანა ზუბოფის „რადიკალური ინდიფერენციის“ თეორიასა და ალგორითმული მანიპულაციის მექანიზმებს, რომლებიც იწვევენ პასუხისმგებლობის ეთიკის დევალვაციასა და „სხვისი“ (The Other) სუბიექტურობის დეჰუმანიზაციას. ნაშრომის დასკვნით ნაწილში დასაბუთებულია „ეგზისტენციალური მედია-წიგნიერების“ აუცილებლობა, როგორც პასუხისმგებლობაზე დაფუძნებული ახალი მედია-კულტურის ფორმირების უმთავრესი პირობა.

საკვანძო სიტყვები: პოსტ-სიმართლე; სიძულვილის ენა; ალგორითმული მანიპულაცია; პასუხისმგებლობის ეთიკა; თვალთვალის კაპიტალიზმი.

შესავალი. თანამედროვე ციფრული რევოლუციის პირობებში მედია-ეკოსისტემა ფუნდამენტურ ტრანსფორმაციას განიცდის და სცილდება უბრალო ტექნოლოგიური პროგრესის ჩარჩოებს. „პოსტ-სიმართლის“ (post-truth) კონცეფცია, რომელიც ბოლო ათწლეულის განმავლობაში აკადემიური დისკუსიის ცენტრში მოექცა, მიუთითებს ისეთ სპეციფიკურ სოციალურ გარემოზე, სადაც ემოციები, სუბიექტური რწმენები და იდენტობით განპირობებული ნარატივები უფრო მეტ გავლენას ახდენს საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებაზე, ვიდრე ობიექტური ფაქტები. ციფრულ სივრცეში მომხმარებლის დრო და ემოციური ჩართულობა იქცა უმთავრეს რესურსად, რომლის მოპოვებისთვისაც მიმდინარეობს დაუნდობელი ბრძოლა. ამ კონტექსტში, ე.წ. „ყურადღების ეკონომიკა“ (attention economy) ხდება მედია-კომუნიკაციის მთავარი მამოძრავებელი ძალა. ეს ფენომენი განსაკუთრებით მკაფიოდ გამოვლინდა XXI საუკუნის მეორე ათწლეულში, როდესაც სოციალური მედიის პლატფორმები ინფორმაციის მიღების ძირითად წყაროდ იქცა. პოსტ-სიმართლის ეპოქაში სიმართლე აღარ არის „აუცილებელი“, „სავალდებულო“ ან „უპირობო“ მოცემულობა და გარდაიქმნება დისკურსულ კონსტრუქციად. იგი აღარ წარმოადგენს ობიექტურ მოცემულობას, რომელიც კვლევის შედეგად „აღმოიჩინება“, არამედ იგი „იქმნება“ სოციალური, პოლიტიკური და ტექნოლოგიური ძალების რთული ურთიერთქმედების შედეგად. ამ პროცესში მედია აღარ არის მხოლოდ ინფორმაციის

ნეიტრალური გადამცემი არხი, არამედ იგი გარდაიქმნება რეალობის აქტიურ კონსტრუქტორად, რომელიც თავად განსაზღვრავს, რა უნდა ჩაითვალოს ჭეშმარიტებად მოცემულ მომენტში.

კვლევის მეთოდოლოგია. ნაშრომი ეფუძნება ინტერდისციპლინურ მიდგომას, რომელიც აერთიანებს სოციოლოგიის, ფილოსოფიისა და მედიის თეორიის კვლევის მეთოდებს. კვლევის პროცესში გამოყენებულია:

კრიტიკული დისკურს-ანალიზი: რაც საშუალებას იძლევა, გამოვლინდეს მედია-ტექსტებში არსებული ფარული ძალაუფლებრივი სტრუქტურები და იდეოლოგიური ნარატივები.

კონცეპტუალური მოდელირება და თეორიული სინთეზი: ნიკლას ლუმანის, ზიგმუნტ ბაუმანისა და მიშელ ფუკოს კონცეფციებზე დაყრდნობით, ხდება თანამედროვე მედია რეალობის მოდელების ანალიზი.

შედარებითი ანალიზი: პოსტ-სიმართლის ეპოქის მახასიათებლების შედარება ტრადიციული მედიის ფუნქციონირების პრინციპებთან.

მსჯელობა და შედეგები. კვლევის ფარგლებში რეალობის მედიური კონსტრუირების მექანიზმების შესასწავლად, ფუნდამენტური მნიშვნელობა ენიჭება იმას, რომ მასმედია არ გვთავაზობს ობიექტური რეალობის შესაბამის რეპრეზენტაციას; პირიქით, იგი თავადვე აკონსტრუირებს საკუთარ რეალობას. ნიკლას ლუმანის თეზისის თანახმად, ამ პროცესში რეალობის „ორიგინალი“ აღარ არსებობს მისი მედიური რეპროდუქციის მიღმა – მედია არ ასახავს სამყაროს, არამედ ქმნის მას (Luhmann, 2000: 86-88).

ინფორმაციის დემოკრატიზაციამ, ერთი მხრივ, გააფართოვა საჯარო სივრცე და ხმა მისცა მათ, ვინც ადრე მარგინალიზებული იყო, თუმცა, მეორე მხრივ, გამოიწვია ინფორმაციის ტოტალური დევალვაცია და ნდობის ღრმა კრიზისი ინსტიტუციური ჭეშმარიტების მიმართ.

ციფრულ ეპოქაში ალგორითმები, რომლებიც მართავენ ინფორმაციულ ნაკადებს, პრიორიტეტს ანიჭებენ იმ კონტენტს, რომელიც იწვევს მყისიერ და ძლიერ ემოციურ რეაქციას – განსაკუთრებით აღშფოთებას, შიშსა და სიძულვილს. საზოგადოებრივი დისკურსის ასეთი რადიკალური ტრანსფორმაცია პირდაპირ კავშირშია იმასთან, რასაც ზიგმუნტ ბაუმანი მორალური დისტანციის ზრდას უწოდებდა. სიძულვილის ენის ნორმალიზაციის ერთ-ერთი ძირითადი ფაქტორი სწორედ ეს დისტანციაა: როდესაც ქმედებასა და მის შედეგს შორის იზრდება ფიზიკური თუ სიმბოლური მანძილი, ინდივიდის პასუხისმგებლობის განცდა კატასტროფულად სუსტდება. „რაციონალური არჩევანი „მყისიერების ეპოქაში“ ნიშნავს კმაყოფილების ძიებას შედეგებისთვის თავის არიდების ფონზე, და განსაკუთრებით იმ პასუხისმგებლობების არიდებას, რაც ამ შედეგებმა შეიძლება გამოიწვიოს“ (Bauman, 2000: 128).

ციფრულ სივრცეში მორალური დისტანცია მრავალშრიანია და მოიცავს ფიზიკურ, სოციალურ და ემოციურ განზომილებებს. ჩვენ არ ვხედავთ ჩვენი სიტყვების ადრესატს, არ ვგრძნობთ მის ტკივილს და არ ვართ ჩართულნი უშუალო ინტერაქციაში, რაც ეთიკურ შეკავებას პრაქტიკულად შეუძლებელს ხდის. ციფრულ გარემოში მომხმარებელი

მოქმედებს რეაქციებზე ორიენტირებულ სისტემაში, სადაც ქცევის მოტივატორია არა ეთიკური რეფლექსია, არამედ ჩართულობის ციფრული მაჩვენებლები: ლაიქები და გაზიარებები. შედეგად, პასუხისმგებლობა ფრაგმენტირდება, ხოლო ინდივიდუალური ეთიკური კონტროლი სუსტდება ალგორითმული ნაკადის სასარგებლოდ.

ვალტერ ბენიამინი ჯერ კიდევ 1969 წელს, თავის წიგნში „ხელოვნების ნიმუში მისი ტექნიკური რეპროდუქციადობის ეპოქაში“ (The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction) წერდა: „ეს არის ფილმის ეფექტი – ადამიანს უწევს მთელი თავისი ცოცხალი არსებით ოპერირება, თუმცა მისი აურის გარეშე. რადგან აურა დაკავშირებულია მის თანდასწრებასთან. მისი რეპლიკა (ასლი) არ არსებობს“ (Benjamin, 1969: 10). თანამედროვე გაგებით, ტექნოლოგიური რეპროდუქციის პირობებში ადამიანი იძულებულია იმოქმედოს საკუთარი აურის გარეშე, რადგან ეს უკანასკნელი განუყოფლად არის დაკავშირებული სუბიექტის ფიზიკურ თანდასწრებასთან და მისი ასლის შექმნა შეუძლებელია. ამ პროცესში იკარგება სხვა ადამიანის უშუალო ხილვადობა. არადა, ობიექტური კანონზომიერებით, „სხვა“ – თავისი არსებობით, უკვე გვიწესებს მორალურ იმპერატივს და გვაიძულებს ვაღიაროთ მისი ადამიანურობა. ციფრული მედია სწორედ ამ ონტოლოგიური „სახის“ დესტრუქციასა და გაქრობას იწვევს. ონლაინ სივრცეში ინდივიდი აღარ არის სრულფასოვანი პიროვნება, იგი გარდაიქმნება აბსტრაქტულ ერთეულად: ავატარად, მომხმარებლის სახელად ან უბრალო სტატისტიკურ მონაცემად. ეს ტექნოლოგიური მედიაცია იწვევს ტოტალურ დეჰუმანიზაციას, სადაც ოპონენტი აღარ აღიქმება როგორც სუბიექტი, არამედ როგორც აბსტრაქტული ობიექტი, რომლის მიმართ აგრესია ყოველგვარ მორალურ შეზღუდვას მოკლებულია. მრავალი კვლევა ადასტურებს, რომ ონლაინ სივრცეში მიმდინარე დეჰუმანიზაცია ხშირად წარმოადგენს პრელუდიას ოფლაინ ძალადობისთვის. ეს პროცესი განსაკუთრებით მწვავეა მცირე საზოგადოებებში, როგორიცაა საქართველო, სადაც ციფრული და რეალური სოციალური სივრცეები ერთმანეთთან მჭიდროდ არის გადაჯაჭვული და ერთი სივრცის რადიკალიზაცია მყისიერად აისახება მეორეზე.

ამასთანავე, თანამედროვე მედია-დისკურსში ჩნდება ახალი ტიპის ძალაუფლებრივი სტრუქტურა, რომელსაც შეგვიძლია „ციფრული პანოპტიკონი“ ვუწოდოთ. როგორც მიშელ ფუკო აღნიშნავს, პანოპტიკური სტრუქტურის უმთავრესი დანიშნულებაა ინდივიდში „გაცნობიერებული და მუდმივი ხილვადობის მდგომარეობის“ (Foucault, 1977: 201) ჩამოყალიბება. ეს პრინციპი დღეს განსაკუთრებულ აქტუალობას იძენს ციფრული მეთვალყურეობის კონტექსტში, სადაც ძალაუფლება სწორედ ამ მუდმივი ექსპოზიციის ხარჯზე მუშაობს. „აქედან გამომდინარეობს პანოპტიკონის მთავარი ეფექტი: დაამკვიდროს ინდივიდში გაცნობიერებული და მუდმივი ხილვადობის მდგომარეობა, რაც უზრუნველყოფს ძალაუფლების ავტომატურ ფუნქციონირებას“ (Foucault, 1977: 201).

თუ მიშელ ფუკოსთვის პანოპტიკონი იყო ფიზიკური კონტროლის მექანიზმი, ციფრულ ეპოქაში ალგორითმული მეთვალყურეობა უფრო დახვეწილ ფორმებს იძენს. მომხმარებელი მუდმივად გრძნობს ვირტუალური „თვალის“ არსებობას, რომელიც მას სთავაზობს არა მხოლოდ პროდუქტებს, არამედ იდეებსაც. ეს იწვევს თვითცენზურას და ე.წ. „დუმილის სპირალს“. ინდივიდები ერიდებიან ისეთი აზრის გამოთქმას, რომელიც შეიძლება არ მოეწონოს მათ ციფრულ გარემოცვას ან პლატფორმის პოლიტიკას. შედეგად, საჯარო დისკუსია ხდება ერთფეროვანი და ორიენტირებული ჯგუფურ კონფორმიზმზე.

პოსტ-სიმართლის ეკოსისტემაში ეს პროცესი კიდევ უფრო აძლიერებს იზოლაციას, რადგან განსხვავებული აზრი არა მხოლოდ იგნორირებულია, არამედ ხშირად „დასჯადია“ ციფრული ბულინგის ან ოსტრაკიზმის გზით.

თანამედროვე ქსელურ საზოგადოებაში, როგორც მანუელ კასტელსი აღნიშნავს, „ინდივიდუალურ დონეზე სოციალური მოძრაობები პირველ რიგში „ემოციური მოძრაობებია“ და ნებისმიერი ამბოხის საწყისი წერტილი სწორედ „ემოციის ქმედებად გარდაქმნაა“ (Castells, 2015: 13). ამ პროცესში გადამწყვეტ როლს თამაშობს „აფექტური ინტელექტის თეორია“, რომლის მიხედვითაც პოლიტიკური ქცევის მთავარი მამოძრავებელი შიში და ენთუზიაზმია. კასტელსის თანახმად, შიშის დაძლევა და მისი კოლექტიურ ქმედებაში გადაზრდა მხოლოდ ბრაზის უკიდურესი ფორმით – „აღშფოთებით“ (outrage) არის შესაძლებელი (Castells, 2015: 14). სწორედ ეს ემოცია იქცა თანამედროვე ქსელურ საზოგადოებაში კომუნიკაციის მთავარ ვალუტად, სადაც „აღშფოთება“ ყველაზე ეფექტური მობილიზატორია. პლატფორმების ალგორითმები მიზანმიმართულად აძლიერებენ ნეგატიურ და დაპირისპირებაზე ორიენტირებულ კონტენტს, რაც იწვევს ე.წ. „ექო-კამერების“ ფორმირებას. მომხმარებელი ექცევა ინფორმაციულ იზოლაციაში, სადაც იღებს მხოლოდ იმ მონაცემებს, რომლებიც ადასტურებენ მის წინასწარ შექმნილ შეხედულებებს. ამას მოჰყვება რადიკალური ალგორითმული პოლარიზაცია, დიალოგის სრული დეგრადაცია და კონფლიქტზე ორიენტირებული დისკურსის გაბატონება. ამ ეკოსისტემაში დეზინფორმაცია ფუნქციონირებს არა როგორც უბრალო სიცრუე, არამედ როგორც კომპლექსური „ჰიბრიდული სიმართლე“. მისი ეფექტურობა სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ იგი ხშირად შეიცავს ნაწილობრივ ფაქტებს, რაც ამაღლებს ნდობას, ართულებს გადამოწმებას და აძლიერებს მანიპულაციურ გავლენას. სიმართლე ამ კონტექსტში გარდაიქმნება არა ობიექტურ რეალობად, არამედ სოციალურ კონსენსუსად მოცემული ჯგუფის შიგნით.

ტექნოლოგიური პროგრესის შემდეგი ეტაპი – ხელოვნური ინტელექტის მიერ გენერირებული ვიზუალური კონტენტი და Deepfake ტექნოლოგიები – პოსტ-სიმართლის ეპოქას ახალ, კრიტიკულ განზომილებას სძენს. თუ აქამდე მანიპულაცია ძირითადად ტექსტურ ნარატივებზე მოდიოდა, დღეს ეჭვქვეშ დგება თავად ვიზუალური მტკიცებულება. „ნახვა აღარ ნიშნავს რწმენას“ – ეს ფრაზა ხდება ციფრული ეპოქის მთავარი დევიზი. ჰიპერ-რეალისტური ყალბი ვიდეოები და აუდიო ჩანაწერები საშუალებას იძლევა, პოლიტიკურ ოპონენტს მიეწეროს ისეთი სიტყვები ან ქმედებები, რომლებიც მას არასოდეს ჩაუდენია. ეს არა მხოლოდ ანადგურებს ინდივიდის რეპუტაციას, არამედ საფუძველს აცლის საზოგადოებრივ ნდობას ნებისმიერი სახის ინფორმაციის მიმართ. ეთიკური თვალსაზრისით, ეს არის პასუხისმგებლობის სრული ანულირება შემოქმედის მხრიდან, რადგან ალგორითმული „ავტორი“ პასუხს არ აგებს თავისი ქმედების შედეგებზე.

ციფრულ ეპოქაში ტრადიციული რედაქტორის ფუნქცია გადაეცა ალგორითმებს, რომლებიც იქცნენ „უხილავ რედაქტორებად“. მათი ძირითადი მიზანია არა ინფორმაციის სიზუსტე, არამედ ჩართულობის მაქსიმიზაცია და მომხმარებლის ყურადღების მაქსიმალურად ხანგრძლივი შენარჩუნება. ეს ქმნის სტრუქტურულ დისბალანსს, სადაც ემოციური და პოლარიზებული კონტენტი ყოველთვის ჭარბობს რაციონალურ მსჯელობას. ალგორითმები მოქმედებენ როგორც არაგამჭვირვალე, არანეიტრალური და თვითგამაძლიერებელი სისტემები, რომლებიც სიმართლეს უკანა პლანზე სწევენ

ეკონომიკური სარგებლის სანაცვლოდ. ამ ფონზე, ნეო-პოპულისტური ნარატივები წარმატებით ახდენენ ეროვნული, რელიგიური და ისტორიული სიმბოლოების ინსტრუმენტალიზაციას. თუმცა, ეს გამოყენება ხშირად პროფანაციულია, რადგან სიმბოლოები იცლება თავისი ნამდვილი, საკრალური თუ კულტურული შინაარსისგან და გარდაიქმნება იდეოლოგიურ იარაღად. მედია ამ პროცესში ამარტივებს რეალობას, ქმნის ემოციურ ჩარჩოებს და აძლიერებს ხელოვნურ დაპირისპირებებს საზოგადოების შიგნით.

ენა, ამ შემთხვევაში, აღარ არის მხოლოდ აღწერითი ინსტრუმენტი, არამედ იგი ხდება ძალაუფლებისა და რეალობის კონსტრუირების მექანიზმი. სიძულვილის ენის სტრუქტურა მოიცავს დეჰუმანიზაციას, ტოტალურ გენერალიზაციას და აგრესიის მორალურ ლეგიტიმაციას. ენა არა მხოლოდ ასახავს არსებულ სიძულვილს, არამედ თავად აგენერირებს მას სპეციფიკური მეტაფორების გამოყენებით, რომლებიც ხშირად ამართლებენ ძალადობას „დაცვის“ ან „ჭეშმარიტების“ სახელით. ტექნოლოგიურმა პროგრესმა იმდენად გაზარდა ინდივიდის გავლენის მასშტაბი, რომ საჭირო გახდა ახალი ეთიკური ჩარჩოს – პასუხისმგებლობის ეთიკის დამკვიდრება. ციფრულ ეპოქაში პასუხისმგებლობა თანაბრად ვრცელდება სიტყვაზე, ინფორმაციის გავრცელებასა და მის სოციალურ შედეგებზე. ვინაიდან ყოველი მომხმარებელი დღეს „მიკრო-მედიას“ წარმოადგენს, ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის მნიშვნელობა კრიტიკულ ზღვარს აღწევს. ეს არის პასუხისმგებლობის გაფართოებული მოდელი, რომელიც აღარ ეკუთვნის მხოლოდ ცალკეულ ადამიანს, არამედ მოიცავს პლატფორმებს, ალგორითმებსა და სახელმწიფოს, რაც ქმნის მრავალშრიან ეთიკურ სისტემას.

ციფრული მანიპულაციის ტექნიკური ასპექტების მიღმა, უმთავრეს პრობლემად რჩება თავად კომუნიკაციის მედიუმი – „ენა“, რომელიც პოსტ-სიმართლის პირობებში თვისებრივად იცვლება. ენა, ამ შემთხვევაში, აღარ არის მხოლოდ აღწერითი ინსტრუმენტი, არამედ იგი ხდება ძალაუფლებისა და რეალობის კონსტრუირების მექანიზმი. სიძულვილის ენის სტრუქტურა მოიცავს დეჰუმანიზაციას, ტოტალურ გენერალიზაციას და აგრესიის მორალურ ლეგიტიმაციას. ენა არა მხოლოდ ასახავს არსებულ სიძულვილს, არამედ თავად აგენერირებს მას სპეციფიკური მეტაფორების გამოყენებით, რომლებიც ხშირად ამართლებენ ძალადობას „დაცვის“ ან „ჭეშმარიტების“ სახელით.

ტექნოლოგიურმა პროგრესმა იმდენად გაზარდა ინდივიდის გავლენის მასშტაბი, რომ საჭირო გახდა ახალი ეთიკური ჩარჩოს ე.წ. „პასუხისმგებლობის ეთიკის“ დამკვიდრება. ციფრულ ეპოქაში პასუხისმგებლობა თანაბრად ვრცელდება სიტყვაზე, ინფორმაციის გავრცელებასა და მის სოციალურ შედეგებზე. ვინაიდან ყოველი მომხმარებელი დღეს „მიკრო-მედიას“ წარმოადგენს, ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის მნიშვნელობა კრიტიკულ ზღვარს აღწევს. ეს არის პასუხისმგებლობის გაფართოებული მოდელი, რომელიც აღარ ეკუთვნის მხოლოდ ცალკეულ ადამიანს, არამედ მოიცავს პლატფორმებს, ალგორითმებსა და სახელმწიფოს, რაც ქმნის მრავალშრიან ეთიკურ სისტემას.

მაგრამ აქვე უნდა აღინიშნოს, როდესაც პასუხისმგებლობა ყველაზეა (მომხმარებელზე, ალგორითმზე, პლატფორმაზე და სახელმწიფოზე), ის ხშირად არავისზე აღარ არის. პლატფორმები „ამბობენ“, რომ ისინი მხოლოდ „გამტარები“ არიან, მომხმარებლები კი თავს „ოკეანეში წვეთად“ გრძნობენ და თვლიან, რომ მათი ერთი კომენტარი არაფერს ცვლის.

ჩვენ ვერ მოვთხოვთ ეთიკურ პასუხისმგებლობას სისტემას, რომლის მუშაობის პრინციპიც დაფარულია. ალგორითმი ორიენტირებულია მოგებაზე და არა ეთიკაზე. შესაბამისად, „პასუხისმგებლობის ეთიკა“ ხშირად ეჯახება „ყურადღების ეკონომიკის“ ინტერესებს.

„თვალთვალის კაპიტალიზმი ოპერირებს ცოდნისა და ამ ცოდნით მოპოვებული ძალაუფლების უპრეცედენტო ასიმეტრიის მეშვეობით. თვალთვალის კაპიტალისტებმა ყველაფერი იციან ჩვენ შესახებ, მაშინ როდესაც მათი ოპერაციები ისეა დაპროექტებული, რომ ჩვენთვის შეუცნობელი დარჩეს. ისინი ჩვენგან აკუმულირებენ ახალი ცოდნის ვრცელ დომენებს, თუმცა არა ჩვენთვის. ისინი წინასწარმეტყველებენ ჩვენს მომავალს სხვების სარგებლისთვის და არა ჩვენთვის. მანამ, სანამ თვალთვალის კაპიტალიზმსა და მისი „ქცევითი პროგნოზების ბაზრებს“ (behavioral futures markets) აყვავების საშუალება ეძლევა, „ქცევის მოდიფიკაციის“ ახალ საშუალებებზე საკუთრება ჩრდილავს „წარმოების საშუალებებზე“ საკუთრებას და იქცევა კაპიტალისტური სიმდიდრისა და ძალაუფლების მთავარ წყაროდ ოცდამეერთე საუკუნეში“ (Zuboff, 2019: 16).

არსებული კრიზისიდან გამოსავალი მხოლოდ ტექნოლოგიურ რეგულაციებში არ მდგომარეობს. აუცილებელია „მედია-წიგნიერების“ გადააზრება, როგორც მოქალაქის ეგზისტენციალური დაცვის მექანიზმი. რაც გულისხმობს არა მხოლოდ ინფორმაციის გადამოწმების უნარს, არამედ კრიტიკული რეფლექსიის უნარსაც. იმის გააზრებას, თუ რატომ იწვევს კონკრეტული ინფორმაცია ჩვენში აგრესიას ან აღშფოთებას. კრიტიკული აზროვნება უნდა იქცეს ერთგვარ „ციფრულ ჰიგიენად“, სადაც ინდივიდი აცნობიერებს საკუთარ კოგნიტურ მიკერძოებებს და ცდილობს მათ გაცნობიერებულ დაძლევას. ამ პროცესში საგანმანათლებლო სისტემასა და აკადემიურ წრეებს ეკისრებათ უმთავრესი როლი – მათ უნდა შექმნან ის ინტელექტუალური ფილტრები, რომლებიც დაიცავენ საზოგადოებას ტოტალური დეზინფორმაციისა და მორალური დეგრადაციისგან.

დასკვნა. მედია-დისკურსის ტრანსფორმაცია პოსტ-სიმართლის ეპოქაში არის უპირველესად ეთიკური და აზროვნების გამოწვევა. მთავარი პრობლემა დღეს არა ინფორმაციის ნაკლებობა, არამედ მისი ზედმეტი, მანიპულაციური სიმარტივეა. გამოსავალი მოითხოვს კრიტიკული აზროვნების დაბრუნებას, ალგორითმული მექანიზმების გამჭვირვალობას და, რაც მთავარია, ეთიკური პასუხისმგებლობის გათავისებას თითოეული სუბიექტის მიერ. მედია კვლავ შეიძლება იქცეს დიალოგის სივრცედ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მოხდება „სხვისი“ როგორც სრულფასოვანი სუბიექტის აღიარება და აზროვნების რეფლექსიური პროცესის გააქტიურება.

პოსტ-სიმართლის ეპოქიდან გამოსვლა არ ნიშნავს წარსულში დაბრუნებას, არამედ იგი მოითხოვს სრულიად ახალი, უფრო პასუხისმგებლიანი და ეთიკურად გააზრებული მედია-კულტურის ფორმირებას, სადაც სიმართლე და ადამიანი კვლავ ცენტრალურ ღირებულებებად იქცევა. თუმცა, ამ პროცესში საზოგადოება დგას მასშტაბური ეგზისტენციალური საფრთხეების წინაშე, რომლებიც საფრთხეს უქმნის არა მხოლოდ მედია-გარემოს, არამედ თავად დემოკრატიულ სტაბილურობას. უმთავრესი საფრთხე დაკავშირებულია ტოტალიტარული ტენდენციების აღზევებასთან, რასაც პოსტ-სიმართლის დისკურსი უწყობს ხელს. როდესაც სიმართლე დევალვირებულია და ფაქტები სუბიექტური ინტერპრეტაციების მსხვერპლი ხდება, საზოგადოება გარდაიქმნება

ადვილად მანიპულირებად მასად, რომელიც მზად არის გაჰყვეს ნებისმიერ რადიკალურ თუ პოპულისტურ ნარატივს, თუკი ის მის ემოციურ მოლოდინებს ერგება. არსებობს რეალური რისკი, რომ დეზინფორმაციასთან ბრძოლის საბაბით, ავტორიტარულმა რეჟიმებმა დააწესონ მკაცრი ციფრული ცენზურა, რაც საბოლოოდ გაანადგურებს გამოხატვის თავისუფლებას. გარდა ამისა, ხელოვნური ინტელექტის მიერ გენერირებული Deepfake ტექნოლოგიების დახვეწა ქმნის „ონტოლოგიური შფოთვის“ მდგომარეობას, სადაც რეალობისა და სიმულაციის გამიჯვნა პრაქტიკულად შეუძლებელი ხდება. ეს იწვევს ტოტალურ სოციალურ ნიჰილიზმს. მდგომარეობას, როდესაც ადამიანი აღარავის და აღარაფერს ენდობა, რაც საბოლოოდ ანგრევს საზოგადოებრივ კონტრაქტს და საფუძველს აცლის კოლექტიურ თანაცხოვრებას. მორალური აპათია და „სხვისი სახის“ საბოლოო გაქრობა ციფრულ ნაკადში კი ქმნის გარემოს, სადაც აგრესია და დეჰუმანიზაცია ყოველდღიურ, ბანალურ მოვლენად იქცევა.

ამ კრიტიკული საფრთხეების ფონზე, აუცილებელია პრობლემის გადაჭრის კომპლექსური და მრავალშრიანი სტრატეგიების შემუშავება. პირველ რიგში, გადამწყვეტია ალგორითმული გამჭვირვალობისა და პლატფორმების ეთიკური ანგარიშვალდებულების დამკვიდრება. ციფრული გიგანტები აღარ უნდა განიხილებოდეს როგორც მხოლოდ ტექნიკური შუამავლები. მათ უნდა დაეკისროთ მორალური პასუხისმგებლობა იმ ალგორითმულ მოდელებზე, რომლებიც პრიორიტეტს ანიჭებენ ემოციურ პოლარიზაციას ეკონომიკური მოგების სანაცვლოდ. გამოსავალია ე.წ. „ეთიკური დიზაინის“ (Ethical Design) დანერგვა, რომელიც წაახალისებს ინფორმაციულ მრავალფეროვნებას და შეამცირებს „ექო-კამერების“ მავნე გავლენას. მეორე და შესაძლოა უმთავრესი გზა გადის მედია-წიგნიერების რადიკალურ რეფორმაზე. თანამედროვე განათლების სისტემა უნდა ორიენტირდეს არა ინფორმაციის მიწოდებაზე, არამედ კრიტიკული ფილტრების ჩამოყალიბებაზე. მედია-წიგნიერება უნდა აღიქმებოდეს როგორც ციფრული თავდაცვისა და ჰიგიენის აუცილებელი ელემენტი, რომელიც ინდივიდს საშუალებას მისცემს, ამოიცნოს მანიპულაცია და გაუძლოს ემოციურ პროვოკაციებს.

პრობლემის გადაჭრის კიდევ ერთი პერსპექტივაა „ციფრული მოქალაქეობის“ კონცეფციის გაძლიერება, რაც გულისხმობს ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის ეთიკის დაბრუნებას ყოველდღიურ ინტერაქციაში. თითოეულმა მომხმარებელმა უნდა გააცნობიეროს თავისი როლი ინფორმაციულ ეკოსისტემაში და უარი თქვას დაუმოწმებელი ან სიძულვილის შემცველი კონტენტის ტირაჟირებაზე. საერთაშორისო დონეზე კი აუცილებელია ისეთი სამართლებრივი ჩარჩოების შექმნა, რომლებიც დაიცავენ სიმართლის სტატუსს ისე, რომ არ დააზიანონ დემოკრატიული პრინციპები.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ გამოსავალი არის არა ტექნოლოგიური პროგრესის შეჩერებაში, არამედ მის ჰუმანიზაციაში. ისეთი ციფრული კულტურის შექმნაში, რომელიც აღიარებს სხვის ადამიანურობას, პატივს სცემს ფაქტობრივ სიზუსტეს და დაუბრუნებს მედია-დისკურსს მის უმთავრეს დანიშნულებას: იყოს სივრცე დიალოგისთვის, გაგებისთვის და ჭეშმარიტების ძიებისთვის. მხოლოდ ტექნოლოგიური გამჭვირვალობის, სახელმწიფოებრივი კეთილსინდისიერებისა და ინდივიდუალური რეფლექსიის სინთეზით არის შესაძლებელი პოსტ-სიმართლის ეპოქის კრიზისის დაძლევა და ისეთი მომავლის შენება, სადაც სიმართლე კვლავ საზოგადოების მყარ ფუნდამენტად დარჩება.

გამოყენებული ლიტერატურა
References:

Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity.* Cambridge: Polity Press.

Benjamin, W. (1969). *The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction.* In H. Arendt (Ed.), *Illuminations* (H. Zohn, Trans.). New York: Schocken Books. https://web.mit.edu/allanmc/www/benjamin.pdf (21.04.2026).

Castells, M. (2015). *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age.* Cambridge: Polity Press.

Foucault, M. (1977). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison.* (A. Sheridan, Trans.). New York: Pantheon Books.

Luhmann, N. (2000). *The Reality of the Mass Media.* (K. Cross, Trans.). Stanford, California: Stanford University Press.

Zuboff, S. (2019). *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power.* New York: PublicAffairs.